

спільних проєктів, побажали бібліотекам, архівам сил, наснаги та гідного фінансування для представлення фондів у цифровому форматі на сайтах бібліотек аби якомога краще задовольняти інформаційні потреби фізично присутніх та віддалених користувачів.

Лариса Івченко,

завідувачка відділу музичних фондів Інституту книгознавства
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського,
членкиня Національної спілки композиторів України,
кандидатка мистецтвознавства

Людмила Руденко,

старша наукова співробітниця відділу музичних фондів
Інституту книгознавства
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського,
кандидатка мистецтвознавства

Сучасна біографіка та біобібліографія: нові форми і методи дослідницької та інформаційної роботи, інтеграції та поширення біографічних знань

6 жовтня 2022 р. в рамках Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. Інноваційні трансформації ресурсів і послуг» відбулося онлайн-засідання секції «Сучасна біографіка та біобібліографія: нові форми і методи дослідницької та інформаційної роботи, інтеграції та поширення біографічних знань», зібраної й організованої Інститутом біографічних досліджень Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

До початку конференції традиційно було видано електронний збірник її матеріалів, з-поміж яких – тексти доповідей 21 автора, котрі представляють різні заклади України: Національну бібліотеку України імені В. І. Вернадського, Інститут геотехнічної механіки ім. М. С. Полякова НАН України, Державну науково-педагогічну бібліотеку України імені В. О. Сухомлинського, Національну наукову медичну бібліотеку України, Національну наукову сільськогосподарську бібліотеку НААН України, Тернопільську обласну універсальну наукову бібліотеку. Педагогічний музей України. Окрім доповідачів до роботи секції мали можливість долучитися в режимі відеоконференції на платформі Google Meet і зареєстровані, і запрошені через соцмережу Facebook слухачі.

З вітальним словом до присутніх звернувся директор Інституту біографічних досліджень НБУВ, член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук, професор **В. І. Попик**. У своїй доповіді «Коллективний портрет поколінь як дослідницька проблема» він наголосив на необхідності створення колективних біографій представників різних поколінь, зокрема, на вивченні їх стійкості й згуртованості в різні історичні відрізки, традиціях самоорганізації та здатності протистояти випробуванням, захисті національних інтересів і торуванні шляхів у майбутнє. Ця проблематика, зауважив доповідач, ще недостатньо розроблена біографістами в аспектах порівняння історичних доль окремих поколінь і їхніх звершень, естафети традицій,

тому важливо зосередитися на соціально-психологічних портретах поколінь українців як найширшого загалу, а не лише на вузьких групах діячів суспільно-політичних угруповань, культурно-мистецьких спрямувань, які виступали своєрідним ідейним авангардом того чи іншого покоління, його найбільш активною й креативною частиною.

Належна увага учасниками секційного засідання приділялася окремим постатям, зокрема тим, які своєю творчістю зробили вагомий внесок у історію України. Провідна наукова співробітниця відділу теорії та методики біобібліографії ІБД НБУВ, докторка історичних наук, професорка **Л. І. Буряк**, продовжуючи тональність попереднього виступу, запропонувала присутнім тему «Життя як виклик: ескіз до біографії Наталії Геркен-Русової на тлі української еміграції», фактично «спровоковану» подіями останнього часу, коли вимушене переміщення українців за кордон є величезною трагедією не тільки для сучасного покоління – кілька хвиль еміграції є тому підтвердженням. Отже, подібний драматичний досвід попередніх поколінь українців актуалізував важливі для сучасних біографічних студій теми, сюжети й постаті. Зокрема, однією з них є Наталія Геркен-Русова (1897 / 1902–1989) – талановита художниця, графік, письменниця, сценаристка, яка попри свої неординарні здібності й талант все ще мало відома в українській культурі. Онука відомого українського історика В. Б. Антоновича, дружина Ю. О. Русова, вона змушена була реалізувати свої здібності, опинившись в еміграції, спочатку – у Празі, пізніше – у Бухаресті й Монреалі. Реконструкцію біографії Н. Геркен-Русової (у форматі ескізу) доповідачка здійснила крізь призму архівних документів, які зберігаються в Бібліотеці й Архіві Канади (Library and Archives Canada).

Директор Педагогічного музею України, старший науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, доктор педагогічних наук **О. П. Міхно** у доповіді «Джерельна база реконструкції біографії Шарля-Мішеля де Л'Епе (1712–1789)» звернувся до життєвого й творчого шляху фундатора французької системи навчання людей із тяжкими порушеннями, який присвятив своє життя освіті дітей з особливими освітніми потребами. Життєпис цієї відомої особистості в історичному контексті, її цілісний портрет доповідач відтворив на основі цілої низки письмових джерел.

Старша наукова співробітниця відділу теорії і методики біобібліографії ІБД НБУВ, кандидатка історичних наук **В. В. Патик** представила цікаві матеріали особового архівного фонду Івана Демидовича Золотоверхого (1905–1978), знаного культуролога, педагога й книгознавця, фахівця бібліотечної справи, директора Державної публічної бібліотеки УРСР (нині – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського), ректора Київського державного педагогічного інституту імені О. М. Горького (нині – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова), що зберігається в Інституті рукопису НБУВ.

У рамках науково-бібліографічного проекту «Леся Українка. Твори. Переклади. Література про життя і творчість», який був започаткований у зв'язку з ухваленням Верховною Радою України Постанови від 8 лютого 2018 р. № 2286-VIII «Про відзначення 150-річчя з дня народження Лесі Українки», і над яким з 2019 р. працює колектив відділу національної бібліографії НБУВ, наукова співробітниця цього відділу, кандидатка історичних наук **І. Г. Лиханова** підготувала доповідь «Леся

Українка на шпальтах часопису "Наші дні" (Львів, 1941–1944)», в основу якої лягли матеріали (поезія, проза, драматургія, переклади зарубіжної класики, літературознавчі розвідки) з літературно-мистецького місячника, підібрані для створення повної біобібліографії Лесі Українки.

Молодша наукова співробітниця, аспірантка НБУВ **Т. А. Гришина** проаналізувала спадщину української письменниці, літературознавиці, критикині, перекладачки, бібліографині Марти Тарнавської. Доповідачка сконцентрувала свою увагу на її бібліографічному складнику, оскільки саме вона, як результат копіткої пошукової і творчої діяльності, потребує окремого висвітлення. Т. А. Гришина подала перелік ґрунтовних праць М. Тарнавської як за хронологією, так і за видами здійсненої нею роботи.

Розвиток цифрової гуманітаристики вже давно відкрив для науки різнонаправлені перспективи на теренах Інтернет-мережі, чії можливості щодо швидкого й легкого доступу до інформації, до її опрацювання чимдалі модернізуються й удосконалюються, вони максимально наближені до цільового споживача й народжують все нові ідеї. Так, розкриваючи тему «Онлайн-проекти як форма поширення педагогічного біографічного знання в освітньо-науковому просторі», директорка Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, докторка педагогічних наук, професорка, член-кореспондентка НАПН України **Л. Д. Березівська** в умовах пандемії COVID-19 та російсько-української війни запропонувала низку онлайн-проектів, що реалізуються в бібліотеці й можуть становити інтерес не тільки для здобувачів освіти, педагогічних і науково-педагогічних працівників, а й для спеціалістів бібліотечної справи.

Співробітники відділу формування біобібліографічних інформаційних ресурсів ІБД НБУВ поділилися досвідом інтеграції біографічних досліджень у контент електронного «Українського національного біографічного архіву». Так, завідувач відділу, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник **О. М. Яценко** у доповіді «Актуалізація висвітлення біографічних досліджень в Україні засобами "Українського національного біографічного архіву"» для вирішення одного з важливих завдань ІБД НБУВ – виявлення та внесення до комп'ютерних баз даних якомога більшої кількості імен, пов'язаних з подіями багатовікової історії України й джерел біографічної інформації для формування фундаментального українського науково-інформаційного ресурсу «Український національний біографічний архів» (УНБА) – обґрунтував необхідність видань із біографічними матеріалами, котрі входитимуть до науково-бібліографічної серії «Джерела української біографістики». Така імплементація, на думку доповідача, зможе активізувати репрезентацію української біографічної продукції задля представлення її широким колам громадськості.

Молодша наукова співробітниця цього відділу **Т. В. Комарянська** у доповіді «"Український національний біографічний архів" як джерело біобібліографічних відомостей про військових діячів» акцентувала увагу присутніх на особливому суспільному й науковому інтересі до сфери діяльності, яка пов'язана із захистом Української держави від російської військової агресії, зокрема – яким чином вона відображена в УНБА. Дослідниця наголосила, що для упорядників контенту «Українського національного біографічного архіву» першочерговим завданням є розширення джерельної бази, пошук та занесення до бази даних нових імен –

військових, учасників російсько-української війни, волонтерів, військових медиків. Її колега, наукова співробітниця відділу, кандидатка наук з соціальних комунікацій **Н. П. Філіппова** у доповіді «Пошукові можливості Voilà для дослідження біобібліографії екстеріоріки», аналізуючи інструмент вивчення джерельної бази дослідження біобібліографії екстеріоріки, виокремила серед функціональних можливостей зведеного національного каталогу бібліотек Канади Voilà шість базових опцій. На її переконання, звернення науковців до цього реєстру сприятиме комплексному вивченню тієї частини вітчизняної біобібліографії екстеріоріки, яка формувалася на теренах Канади упродовж останніх 130 років.

З презентацією теми «Контент як ресурс інформації: колективна біографія періоду російсько-української війни 2014–2022 рр.» виступила старша наукова співробітниця відділу теорії та методики біобібліографії ІБД НБУВ, кандидатка філологічних наук, доцентка **О. В. Плющик**. Виходячи з того, що фронт комбатантів – найактуальніший у ході будь-якої війни, для збору потрібної інформації в якості ресурсу матеріалів вона здійснила огляд сайту Міністерства оборони України та контенту сайтів військових ЗМІ, представлені у форматі відео-, аудіопрограм, книжкової продукції, а також постійно діючі проєкти.

Учасниками секційного засідання була представлена низка тем, що об'єднують напрацювання колективу авторів у біобібліографічних виданнях, а також надають біографічну інформацію за певними групами осіб.

Старша наукова співробітниця відділу теорії та методики біобібліографії ІБД НБУВ, кандидатка філологічних наук **О. І. Шалак** у доповіді «Паспорт фольклорного зразка як джерело до біографій фольклористів» привернула увагу аудиторії до рукописного документа, який, зазвичай, не розглядався як матеріал до біографії фольклориста. Дослідниця простежила хронологію оформлення даних фольклорного паспорта від давнини і до сучасності, а також виокремила специфічні особливості, пов'язані із колективною творчістю, а відтак, і варіативністю текстів.

З метою збору інформації в дослідженнях біографій певного кола людей автори обирали різні способи для відображення поколінневого фактажу. Так, молодша наукова співробітниця відділу механіки еластомерних конструкцій гірничих машин Інституту геотехнічної механіки імені М. С. Полякова НАН України (м. Дніпро) **Н. В. Осіння** у своєму виступі «Епістолярна спадщина вчених-геологів України як спосіб наукової комунікації та інформаційної культури» наголосила, що через кореспонденцію можна вивчати роль учених як у науковій діяльності, так і у громадському житті. Визначаючи за соціально-практичними функціями епістолярій учених-геологів закладів вищої освіти Києва, Харкова, Катеринослава (тепер Дніпро), Одеси, який має високий ступінь інформаційного потенціалу, вона проаналізувала комплекс листів наукового, службового та особистого характеру.

Молодша наукова співробітниця відділу теорії та методики біобібліографії ІБД НБУВ **Т. В. Котлярова** у доповіді «Самопрезентація поляків в Україні (за матеріалами газети «Dziennik Kijowski» 2021–2022 рр.)» проаналізувала публікації газети за 2021 р. та перше півріччя 2022-го. Було виявлено незмінність засадничих принципів редакційної політики видання щодо представлення поляків в українському медіапросторі й, водночас, швидке реагування на актуальні процеси в Україні, Польщі та світі.

Завідувачка інформаційно-бібліографічного відділу Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки **Л. Б. Оленич** представила колективну працю колег за 2007–2021 рр., презентуючи тему «"Родом з України": серія біобібліографічних видань Тернопільської книгозбірні».

Провідна бібліотекарка відділу організації науково-дослідної роботи Національної наукової медичної бібліотеки України **В. В. Харченко** ознайомила присутніх із результатами реалізації програми «Медична україніка як складова частина документальної пам'яті України». Зокрема, йшлося про проєкт «Медична біографістика» (1997–2022), яким передбачено підготовку біобібліографічних словників енциклопедичного характеру «Медицина в Україні». У матеріалах першого випуску (з двома додатковими) відображено близько 400 імен талановитих лікарів періоду кінця XVII – першої половини XIX ст.; другого випуску в трьох книгах (період II половина XIX – початок XX ст.) – інформація про понад 1500 особистостей. Книги містять тексти про події медичного життя, роки заснування медичних бібліотек, ордени, нагороди, портрети тощо.

Завідувачка сектору наукової бібліографії і біографістики Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України, кандидатка історичних наук **С. В. Нижник** охарактеризувала біографічний довідник «Національна академія аграрних наук України. Персональний склад (академіки, члени-кореспонденти, почесні та іноземні члени) 1990–2021», розроблений бібліотекою. Доповідачка розглянула структуру й наповнення його розділів, виокремила основні принципи підготовки статей, аргументовано довела, що наукове видання є ефективним джерелом інформації.

Під час доповідей і презентацій тем відбувалися дискусії, що сприяло більш чіткому окресленню ключових питань, винесених на обговорення, визначення перспектив їх подальшого розроблення. Для ефективного опрацювання, дослідження проблем, які постають, було визнано за доцільне систематично проводити спеціальні онлайн-семінари, творчі дискусії. З метою поширення біографічного знання та обговорення актуальних тем науковий керівник секції В. І. Попик запропонував учасникам конференції долучитися до ютуб-каналу ІБД НБУВ «Biography. Біографіка. Біографістика» (<https://www.youtube.com/channel/UCGF9jvYgmWTUJ30RZ1iqdOg>), на якому розміщені окремі доповіді й відеоматеріали співробітників. Це дасть можливість побачити «зворотній зв'язок» і долучитися до дискусії широкому колу дослідників-біографістів і не тільки українських. Від імені колективу ІБД НБУВ він також запросив майбутніх авторів до співпраці у фаховому збірнику «Українська біографістика = Biographistica Ukrainica» та новоствореному електронному науковому збірнику «Biography. Біографіка. Біографістика» (<http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004350>).

Оксана Плющик,
старша наукова співробітниця
Інституту біографічних досліджень
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського,
кандидатка філологічних наук, доцентка